

SPIONAJ FĂRĂ *HAPPY END*. CAZUL VASILE LEONTE (1917)**Alin SPÂNU*****Cuvinte cheie:** *România, Puterile Centrale, spionaj, Vasile Leonte.***Keywords:** *Romania, The Central Powers, espionage, Vasile Leonte.***Abstract**

A hundred years ago Romania was in the middle of the conflict that started in the summer of 1914 between the two politico-military alliances: Antanta (England, France and Russia) and The Central Powers (The German Empire, The Austro-Hungarian Empire and The Ottoman Empire).

The Central Powers espionage used people from different environments against Romania, including Romanian deserters for getting data of interest and contacts in certain environments. The discovered spies declared a lot of interesting things about illegal actions in Romania. The data base of the agents, the methods and means used by the Central Powers in Romanian territory was the real gain.

Spionajul.... O meserie veche de când lumea, care a fost dezvoltată, perfecționată și rafinată, hulită și invidiată în același timp. Au existat spioni, au apărut servicii de informații, implicit definiții, instrucțiuni și reglementări în domeniu. Fiecare conflict, mai mare sau mai mic, a extins granițele acestui palier, nevăzut de marele public, dar extrem de succulent în procesele și execuțiile cu spioni. Împotriva spionilor au apărut structurile de combatere (contrainformații, contraspionaj) și agenții specializați în identificarea, monitorizarea și anihilarea inamicului.

În urmă cu 100 de ani România se afla în mijlocul unui conflict izbucnit în vara anului 1914 între cele două blocuri politico-militare – Antanta (Anglia, Franța și Rusia) și Puterile Centrale (Imperiul german, Imperiul austro-ungar și Imperiul otoman). La data respectivă guvernul de la București și-a proclamat neutralitatea, pe care și-a menținut-o și în anul următor. Totuși, la jumătatea anului 1916, guvernul liberal a decis să se alăture Antantei și a declarat război Imperiului austro-ungar. Pe acest fond unde totul era permis, fiecare parte a utilizat și canalul cel mai puțin vizibil, cel al spionajului, pentru a obține date de interes, a influența opinia publică și decidenți politico-militari sau a anihila anumite persoane din statele adverse sau neutre.

Spionajul Puterilor Centrale a utilizat împotriva României oameni din diverse medii, aventurieri, materialişti sau dezertori români, pentru a obține date de interes și contacte în anumite medii. Ulterior, a trimis persoane cu ceva mai multă experiență în domeniu pentru a aprofunda și dezvolta relațiile create, cu potențial informativ de interes și care puteau fi atrase la colaborare. O asemenea acțiune de spionaj și contraspionaj s-a desfășurat la finalul anului 1916 și s-a încheiat fără *happy end* pentru personajul principal.

* Facultatea de Istorie, Universitatea din București.

La 29 noiembrie 1916 o telegramă de la Sascut, semnată de locotenentul Christodorescu, pretorul Comandamentului Etapelor Armatei de Nord, este primită de Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale (DPSG), proaspăt relocată la Iași: „*Rog răspundeți imediat dacă cunoașteți pe Vasile Leonte, fost condamnat în 1912-1913 pentru abuz de încredere și escrocherie. Statura mijlocie, păr scurt, ochi căprui, ras la mustăți și barbă. Pe atunci se dădea drept inginer Basile Istrate. Are mustăți și barbă cu cioc, este arestat sub învinuire grave. Dacă cunoașteți antecedentele lui este necesar a ne trimite detalii. Cercetați dacă în Direcțiunea Munițiilor se găsește inginer Jean Băleanu, ce legături este între el și pretinsul inginer Basile Istrate*”¹. La solicitări urgente se acționează pe măsură și, astfel, agentul de siguranță nr. 26 este trimis cu rapiditate să facă verificările necesare. În prima zi a lunii decembrie 1916 agentul redactează raportul cu rezultatele obținute la Direcțiunea Munițiilor: „*nu am găsit trecut că ar fi funcționat în calitate de ingineri nici Vasile Leonte zis Basile Istrate și nici Jean Băleanu*”². Comisarul Bârlogeanu din Serviciul Siguranței Capitalei și-a adus aminte de un individ cu numele Vasile Leonte, reținut „*pe motiv că-și dădea alte nume, spunea că este proprietar de cariere de nisip în care calitate încasa garanții... Este cunoscut escroc, fost condamnat*”³.

Se pare că individul era o „*vedetă*”, din moment ce și Misiunea Militară franceză la Iași, prin căpitanul Cartier, s-a interesat la DPSG despre situația sa. Răspunsul a fost același cu cel trimis locotenentului Christodorescu, dar cu mențiunea că monitorizarea acestui caz a devenit o prioritate.

În virtutea necesităților de colaborare, Comandamentul General al Etapelor trimite la DPSG cele trei telegrame trimise în aceeași zi de la Sascut de colonelul Schina cu informații relevante în caz. Comandamentul solicita, în același timp, urgentarea cercetărilor „*pentru descoperirea spionilor ce s-au strecurat în țară*”⁴, dar și măsuri riguroase pentru a se preveni „*posibilitatea unui spionaj atât de îndrăzneț*”⁵. În prima telegramă se anunța că jandarmii au arestat „*un spion îmbrăcat în uniformă de maior francez*”⁶, iar din primele cercetări se părea că individul a avut un complice. Acesta din urmă a plecat din Sascut, la 26 noiembrie 1916, cu un tren special cerut de Ministerul de Război prin două telegrame semnate colonel Istrati, respectiv colonel Darvari. În a doua telegramă colonelul Schina solicita supravegherea trenurilor între Bacău și Buzău „*în care au călătorit spioni deghizați în general Istrati Ion și colonel Darvari*”⁷. Ultima epistolă avea câteva date din exploatarea primară a celui arestat: a plecat din Dorohoi cu tovarășul său („*maior medic Nicolau*”) la 23 noiembrie 1916 și au cerut un tren special de la Ministerul de Război printr-o telegramă semnată maior Istrati. El a coborât la Sascut, iar amicul a continuat călătoria până la Galați.

¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare: ANIC), fond Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale (în continuare: DPSG), dosar 1145/1916, f. 1.

² *Ibidem*, f. 3.

³ *Ibidem*, f. 4.

⁴ *Ibidem*, f. 14.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, f. 15.

⁷ *Ibidem*, f. 16.

Cazul se dezvoltă după ce șeful Poliției Dorohoi, Pihăl, informează, la 10 decembrie 1916, că a arestat doi suspecți: Iașcu Iulian care împreună cu un pretins ofițer, sublocotenent Istrate, legitimat cu acte false, au circulat în ziua de 25 noiembrie a.c. cu un tren special din gara Dorohoi la Botoșani și de acolo mai departe, pe linia Verești – Măreșești, „*probabil în scopul de a face spionaj*”⁸.

Constantin Osiceanu⁹, fost administrator al societății petrolifere „Steaua Română”, a oferit primele date despre Iulian Iascu (14 decembrie 1916). Acesta a fost angajat în 1915, fiind adus de fostul director Gunther și se recomanda inginer mecanic, deși nu avea nici un act care să ateste asemenea studii. Anterior lucrase la CFR, dar nu se știe în ce condiții părăsise serviciul, iar Osiceanu a recomandat să se facă verificări și acolo. Iascu a fost însărcinat cu controlul vagoanelor cisternă pe linii, dar după 15 august 1916 activitatea a fost întreruptă. A fost detașat la Serviciul Contabilitate de la fabrica din Câmpina, dar „*nu-și îndeplinea serviciul și căuta să se eschiveze pe cât cu putință*”¹⁰. Luat în vizor de conducere pentru indolență a fost atenționat și apoi amendat, fapt pentru care a protestat și a amenințat cu cuvintele „*Ce crede noua direcțiune... va veni odată apă și la moara noastră!*”¹¹. I s-a trecut cu vederea și a fost trimis în Moldova pentru a-și continua activitatea în favoarea societății, dar nu se mai știa nimic de el.

O dată cu arestarea celor doi s-a trecut la anchetarea lor pentru obținerea de date relevante. Oricum, pe timp de război spionajul se pedepsește cu moartea și arareori se arată clemență celor implicați. O telegramă de la jumătatea lunii februarie 1917 a informat DPSG că Leonte „*și complicele său, Ioan Băleanu, inginer din București, au fost condamnați la moarte de Curtea Marțială*”¹². Totuși, în „Publicațiunea” tipărită de Marele Cartier General al Armatei și afișată în localitățile din Moldova se menționează că la 16 februarie 1917 a fost judecat și condamnat la moarte doar Vasile Leonte, găsit vinovat de „*spionaj, port ilegal de uniformă și folosire cu bună știință de acte publice plătuite*”¹³. Execuția a fost stabilită pentru 24 martie 1917, de la ora 10, în Iași, „*pe terenul din dosul cazărării Regimentului 7 Roșiori și Școala Arte și Meserii*”¹⁴. Un tablou al evenimentului a fost realizat de un agent de siguranță care, cu talent, a reprodus ca într-un film secvențele la care a fost martor:

„*La ora 10 a.m. condamnatul Vasile Leonte zis Basile Istrate a fost adus la locul de execuție într-o trăsură închisă, escortat de doi jandarmi rurali. A fost*

⁸ *Ibidem*, f. 9.

⁹ Constantin Osiceanu (n.? – d. 13 martie 1944, București) a fost șef de promoție la Academia de Mine din Leoben (Austria, 1904), profesor la Școala de maiștrii sudori din Câmpina, șef al Circumscripției 5 din Inspectoratul Vamal (1911), inspector al rafinărilor din Ministerul de Finanțe (1914), administrator-sechestru al unor societăți petrolifere (1916-1922), membru în Consiliul de Administrație al Societății „Steaua Electrică” (1922), membru în Consiliul de Administrație la Banca Generală a Țării Românești (1924), președintele Asociației Industriei de Petrol din România (1926) și președinte al Uniunii Camerelor de Comerț și Industrie (1930). Pentru mai multe detalii, a se consulta: Constantin Dobrescu, Gabriela Tănăsescu, *Inginerul Constantin Osiceanu*, la adresa www.glascomuninfo/2014/08/ing-constantin-osiceanu; Amelia Panaitescu, *Inginerul Constantin Osiceanu*, în „Monitorul de Petrol și Gaze” nr. 4/septembrie 2011, p. 38.

¹⁰ ANIC, fond DPSG, dosar 1145/1916, f. 23.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*, f. 30.

¹³ *Ibidem*, f. 31.

¹⁴ *Ibidem*.

întâmpinat de autoritățile militare în frunte cu dl colonel Boboc, dl comisar regal și un preot. După un schimb de cuvinte ce preotul a avut cu condamnatul, s-a retras la o parte pentru a se spovedi preotului în prezența dlui colonel Boboc și a dlui comisar regal. După ce a fost spovedit de preot, condamnatul a cerut să mai vorbească. Acordându-i-se această cerere, condamnatul Vasile Leonte a declarat niște lucruri, consemnându-se cu însăși mâna sa cele declarate.

După aceasta a fost dus în mijlocul careului, unde greșierul Curții Marțiale i-a citit sentința de condamnare și a fost degradat. După degradare, sub escortă, a fost dus și legat de stâlp de plutonierul Comenduirii, Petre Ionescu. În timpul când era legat a chemat pe dl colonel Boboc rugându-l ca din suma de 1800 lei ce o avea asupra sa să se dea 300 lei unei fete, Ana, cu care el a trăit în concubinaj, iar restul și niște fotografii să fie date părinților săi. Terminându-se a fi legat, numitul condamnat a izbutit de a scoate de sub frânghie mâna dreaptă și gesticulând cu ea s-a adresat publicului asistent spunând: «Lume, sunt nevinovat de faptul de trădare de țară, mor cu conștiința împăcată ca orice muritor». La aceasta publicul asistent a strigat: «Escrocul, trădătorule, huideo!» Isprăvind-se toate regulile de îndeplinit, un pluton de jandarmi (12 oameni) a tras în condamnat trei salve de armă, nimerindu-l 26 de cartușe din 36, după care a fost examinat de medic, constatându-se moartea și apoi îngropat în apropiere de locul de execuție.

De la aducerea numitului condamnat și până la execuția lui și-a păstrat un calm desăvârșit, zâmbind chiar atât în discuțiile avute cu autoritățile militare, cât și la stâlpul de execuție, refuzând chiar de a fi legat la ochi, fapt ce a revoltat publicul asistent. La execuție a asistat un detașament format din trupele din garnizoană și școlile militare de ofițeri. La ora 10,35 a.m. totul a fost sfârșit¹⁵.

Între cei prezenți la acest spectacol pilduitor s-a aflat și Sergiu Dimitriu, elev la Școala de Ofițeri de Artilerie și viitor om politic liberal. Punctul său de vedere asupra execuției nu concordă întrutotul cu al agentului de siguranță, dar nici nu diferă în exces. Fiind tânăr și neavând toate informațiile, acesta își pune întrebări specifice vârstei și timpurilor în care trăia: „Condamnatul se numea Leonte, iar crima lui era de spionaj în favoarea nemților printre rândurile tranșeelor noastre de pe front. Adus în mijlocul platoului, cu duba penitenciarului, Leonte avea o înfățișare disperată. După citirea sentinței de către greșier, Leonte, ajutat de un preot de a se spovedi, a fost condus la un stâlp implantat în pământ. Striga cât putea de tare «Lume, sunt nevinovat!». Plutonul de execuție se afla la câțiva metri în fața stâlpului. Leonte continua să strige. Un plutonier i-a bandajat ochii și l-a legat cu frânghii de stâlp. Emoția generală era mare. Comandantul plutonului de execuție a ordonat: foc! Două salve de gloanțe au ciuruit corpul lui Leonte. A urmat dezlegarea corpului și glonțul ultim, de mântuire, în cap, din revolverul plutonierului. Spectacol oribil. Vinovat sau nevinovat? Cine știe? Pedepsa cu moartea nu asigură societatea că s-a făcut justiție”¹⁶.

Ceva, totuși, a rămas nelămurit în acest caz. Ce s-a întâmplat cu Iulian Iascu zis Ioan (Jean) Băleanu? Nu a fost implicat decât secundar în proces, a fost condamnat inițial, dar nu a mai apărut la execuție... Misterul s-a dezlegat la începutul lunii mai

¹⁵ Ibidem, f. 37.

¹⁶ Sergiu Dimitriu, *Din trecut*, Institutul European, Iași, 2006, p. 26.

1917. Șeful Biroului Informații din Marele Cartier General, colonel Nicolae Condeescu, a comunicat DPSG că Iulian Iascu „a fost scos din cauză în afacerea de spionaj privitoare pe Vasile Leonte zis Istrate, conform ordinului nr. 729 din 18 februarie 1917 al Domnului Șef al Statului Major General al Armatei”¹⁷. Cu alte cuvinte, Iascu ori era un agent infiltrat pe lângă Leonte, ori a fost mai deștept și a făcut o înțelegere cu procurorii militari: spune tot despre Leonte (activități desfășurate, relații, corespondență etc.), dar este exonerat de acuzații.

Execuția publică avea și rolul de a descuraja asemenea „inițiative” din partea românilor. Puse în balanță – activitatea bine remunerată versus pedeapsa capitală în caz de arestare – au pus pe gânduri pe mulți posibili agenți, cărora li s-a topit interesul pentru spionaj, sabotaj, propagandă sau terorism. Măsurile punitive luate în prima parte a anului 1917 au avut un efect benefic și, o dată cu începutul luptelor din vara aceluiași an, s-a constatat cât de puține lucruri știa inamicul despre armata română. Aceste succese contrainformative, dublate de pedepse pe măsură, au fost depășite de evenimentele externe. Revoluțiile din Rusia au scos la iveală un alt tip de militant, mai periculos, ferm convins de dreptatea cauzei sale și gata de sacrificiu personal. De acum înainte structurile informative/contrainformative autohtone se vor confrunta un alt tip de inamic pe care, după o scurtă perioadă de analiză, îl vor „dovedi” și îl vor combate cu succes.

¹⁷ ANIC, fond DPSG, dosar 1145/1916, f. 38.